

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ҶСИШНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ
ИННОВАЦИОН ОМИЛЛАРИ: ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР
ТАЖРИБАСИ, ИМКОНИЯТЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ

“БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ЎСИШНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ИННОВАЦИОН ОМИЛЛАРИ: ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ, ИМКОНИЯТЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР”

Республика илмий-амалий анжумани

2019 йил 20 апрель

ТАХРИР ХАЙРАТ:

Н.Т.Тўхтенин – н.ф.н – и.т.д. ТошДшТ профессор (qabdr)
Ш.Ж.Эрматов – н.ф.н – и.т.д. ТошДшТ доцент
Т.С.Рисқулов – н.ф.н – и.т.д. ТошДшТ профессор
Р.К.Хўсанов – н.ф.н – и.т.д. ТошДшТ доцент
З.А.Қодирова – Р.и.д. ТошДшТ кафедра мудири
М.Х.Қамбаров – н.ф.н – и.т.д. ТошДшТ доцент
Т.А.Саттукжон – ТошДшТ кафедра мудири

Мазкур таълим-илмий анжумани Тошкент давлат шарқшунослик институти томонидан 2019 йил
Тошкент 2019

ЯЛПИ МАЖЛИС

Вахабов А.В., Хажигакиев Ш.Х. Жаҳондаги инновация сиёсатини амалга ошириш тажрибасидан Ўзбекистонда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашда фойдаланиш имкониятлари.....	5
Тўхлиев Н.Т. Ўзбекистонда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашда инновацион омиллардан фойдаланиш.....	17
Расулов Т.С. Қишлоқ хўжалигида таркибий ўзгартиришларни чуқурлаштириш самарали иқтисодий ўсишни таъминлашнинг муҳим омили.....	22
Холматов Н.Б. Миллий саноатни инновацион ривожлантиришнинг институционал муаммолари.....	30
Камилова М.Х. Институциональные условия модернизации и устойчивого роста экономики Республики Узбекистан.....	36
I. БАРҚАРОР ИҚТИСОДИЙ ЎСИШНИ ТАЪМИНЛАШДА ИННОВАЦИОН ОМИЛЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИЛМИЙ, НАЗАРИЙ ВА УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	
Расулова Д.В. “Рақамли иқтисодиёт”га ўтиш – бугунги кун талаби....	44
Эрмаматов Ш.Ж. Миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини таъминлашда инвестиция ва инновацияларнинг ўзаро сабаб-оқибат боғлиқлиги.....	47
Хусанов Ч.К. Барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашда илм-фан сиғимкорлиги юқори тармоқларнинг ўрни ва аҳамияти.....	50
Бекмухамедова Б.У., Комилов Д. Роль инновационных факторов экономического роста в совершенствовании институциональной основы экономической деятельности.....	55
Курбанова М.Н. Иқтисодиёт рақобатбардошлигини оширишнинг илмий назариялари.....	57
Iskandarov Sh.O. Innovatsiyalarning milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini ta'minlashdagi o'rni.....	60
Имомова Н.А. Иқтисодий ўсишнинг инновацион омиллари.....	63
Умаралиев О.Р. Қишлоқ хўжалигига инновацион жараёнларни тадбиқ этишнинг истиқболлари.....	65
Хонтўраев Б. Инновацион тадбиркорликни ривожлантиришнинг ташкилий-иқтисодий механизмлари.....	68
Хабибова К.Б. Пути ускорения инновационных процессов в аграрном секторе.....	71
Абдирашидов А.А., Пулатова М.Ғ Истеъмол товарлари бозорининг ҳудудий ривожланиши ва хусусиятлари.....	74
Назарова Ф.У. Инновацион иқтисодиётни шакллантиришга йўналтирилган ҳудуд таркибий сиёсатининг асосий тамойиллари ва дастаклари.....	76

3. Реорганизация системы управления АПК, оказание консультационных и маркетинговых услуг сельскохозяйственным производителям, что позволит повысить эффективность деятельности организаций и значительно снизить инновационно-инвестиционные риски.

4. Совершенствование нормативно-правовой базы инновационного обеспечения устойчивого развития АПК.

Абдирашидов А.А. — и.ф.н. Ўзбекистон халқаро
ислом академияси

Пулатова М.Ф. — Қозон Федерал Университети магистранти

ИСТЕЪМОЛ ТОВАРЛАРИ БОЗОРИНИНГ ХУДУДИЙ РИВОЖЛАНИШИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ

Иқтисодий ислохотларни чуқурлашуви ҳудудий истеъмол товарлар бозори субъектлари ҳисобланган саноат, қишлоқ хўжалиги, аҳоли даромадлари шаклланиши манбалари, истеъмол даражаси, талабидаги ўзгариш тенденциялари, динамикаси ва натижада маҳаллий импорт ўрнини босувчи, рақобатбардош товарлар билан тўйиниши масалаларини мажмуавий ўрганилиши халқ фаровонлигининг ошиши, ҳудудлар ижтимоий-иқтисодий ривожланишида муҳим аҳамият касб этади.

Ҳудудий истеъмол товарлар бозори иқтисодий моҳиятига кўра маъмурий-ҳудудий тузилманинг талаб ва тақлиф хусусиятлари таъсирида шаклланган, айрибошлаш соҳасида маҳаллий хусусиятларга эга бўлган ижтимоий-иқтисодий жараён ва муносабатларни ўз ичига камраб олади.

Товар ва хизматларга бўлган эҳтиёж ҳудуддаги моддий ва номоддий ишлаб чиқаришнинг ривожланиши ва тўловга қодир талабга тўғридан-тўғри боғлиқдир. Аҳолининг тўловга қодир талаби у сотиб олаётган товар ва хизматларга кетган пул ресурслари суммаси билан характерланади. Мамлакат ҳудудларидаги аҳолининг ижтимоий-иқтисодий гуруҳлари талабларининг таркиби мазкур ҳудудлардаги ишлаб чиқариш кучларининг ривожланганлик даражаси билан белгиланади. Маҳсулотлар ва хизматлар ҳудудий бозорнинг ривожланишига хос бўлган белгилардан бири ушбу бозор сигимининг мунтазам равишда кенгайиб бориши ва сифат кўрсаткичларининг ошиб боришидир.

Бозор сигими муайян нарх даражасида истеъмолчиларнинг тўловга қодир талаблари ҳажми орқали белгиланувчи маҳсулотларнинг ички бозордаги чакана савдо айланмасидан иборат. Аҳолидан ташқари бозорда товар ва хизмат истеъмолчилари сифатида юридик шахс мақомига эга бўлган ташкилотлар, муассасалар ва ҳудуд корхоналари ҳам номоён бўлади.

Ҳудудий истеъмол товарлар бозори — бу муайян ҳудуддаги аҳолининг товар ва хизматларга бўлган эҳтиёжларини қондирувчи узлуксиз жараённи таъминловчи яхлит механизмдир.

Вазифасига кўра ўрганилаётган бозор сегментини турли белгилар бўйича туркумлаш мумкин. Истеъмол бозорини туркумлашда қуйидаги белгиларга алоҳида эътибор қаратилади: тур, товарлар таркиби, ташкилий шакли, субъектлар таркиби, географик чегараси, иқтисодий-ҳуқуқий тавсифи, демографик тавсифи.

Кўриб чиқилган туркумланишдан истеъмол бозорини тизимчалар мажмуасидан иборат мукамал, яхлит тизим эканлиги тўғрисида тўлиқ тасаввур ҳосил бўлади. Бу ўз навбатида тизимнинг асосий таркиби ҳисобланган ҳудудий истеъмол товарлари бозори шаклланиши ва ривожланишидаги ўзига хос хусусиятларни ўрганиш имконини беради.

Ҳудудий истеъмол товарлари бозорининг ўзига хос айрим хусусиятлари:

- ички, ташқи иқтисодий, ижтимоий, сиёсий вазиятлардан таъсирланиши (яъни, ҳудудлараро товарлар оқими, ишчи кучи миграцияси, сармоя ҳаракатига каби);

- товар айрибошлаш қонун-қоидалари ва анъаналарида ўз ифодасини топаётган нисбий алоҳидалашув ва мустақил бўлган савдо фаолиятини ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари, ҳудудий чегаранинг мавжудлиги;

- ҳудуд аҳолисининг турли эҳтиёжларини қондира оладиган товарлар хилма-хиллиги;

- нисбатан кўп бўлмаган истеъмол товарларини сотувчилар мавжуд шароитда кўп сонли тармоқларнинг бўлиши;

- истеъмолга мўлжалланган товарларга узлуксиз (қўнлик) талабнинг мавжудлиги;

- турли ҳудудий бозор тузилмалари билан ўзаро алоқадорлик;

- ҳудуддаги ижтимоий-иқтисодий вазиятга таъсир кўрсатувчи стратегик аҳамиятга эга бўлган маҳсулотлар мавжудлиги;

- истеъмол бозорининг асосий субъектлари чакана савдо корхоналари, товарларни ташиш, уларни сақлашни таъминлаб берувчи ташкилотлар шаклланганлиги;

- ҳудуд истеъмол товарларини ишлаб чиқарувчилар ўртасидаги рақобатнинг нисбатан юқорилиги;

- ишлаб чиқарувчилар ва сотувчилар томонидан нархнинг белгиланиши, маҳсулотларни чакана ёки улгуржи ҳарид қилиш имконитлари;

- товарларнинг ҳарид вақти, жойи ва ҳажмини аниқлашдаги мавҳумлик;

- қишлоқ хўжалиги ва қайта ишлаш саноатининг барча тармоқлар билан уйғунлашуви кабилар.

Ҳудудий истеъмол товарлари бозорининг ўзига хос хусусиятларидан кўриниб турибдики, ушбу бозор тури мураккаб иқтисодий категория сифатида ҳудудлардаги ижтимоий-иқтисодий вазиятга сезиларли даражада таъсир кўрсатади ва такрор ишлаб чиқариш жараёнида муҳим ўрин эгаллайди.

Ҳудудий истеъмол бозорининг амал қилиши аҳоли эҳтиёжлари ва ишлаб чиқариш орасидаги фарқ, маҳсулот ва хизматларга бўлган ҳудуддаги талаб ва таклиф ўртасидаги мувозанат, дарамадлар дифференцияси ва истеъмол характери ўртасидаги тафовут, истеъмол даражаси ва таркиби орасидаги фарқ, жорий истеъмол ва жамғариш ўртасидаги тафовут, истеъмолнинг умумий ва

индивидуал шакллари ўртасидаги тафовут каби муносабатлар орқали аниқланади.

Худудий истеъмол бозорини ўрганиш ўз ичига аҳолининг алоҳида товар гуруҳларига бўлган умумий талаби ҳажми ва шу товарларининг таклиф ҳажмини; чакана товар айланмаси, истеъмол товарлари савдо ҳажми шунингдек миллий бозордаги миллий ва импорт товарлари нисбатини аниқлаш; истеъмол бозорига келиб тушаётган товарлар сифатини таҳлил қилиш, ҳудуд чакана савдо тармоқлари характеристикасини барпо этиш, пуллик хизматлар тизимини ўрганиш кабиларни олади.

Назарова Ф.У. — ЎЗМУ таянч докторанти

ИННОВАЦИОН ИҚТИСОДИЁТНИ ШАКЛЛАНТИРИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ХУДУД ТАРКИБИЙ СИЁСАТИНИНГ АСОСИЙ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА ДАСТАКЛАРИ

Бугунги кунда, ҳудудий иқтисодий тизимнинг узоқ муддатли мунтазам ривожланишини, аҳоли турмуш тарзи сифатини таъминлашга, юқори технологияли маҳсулотларни яратиш жараёнларини ҳамда уларни ишлаб чиқаришга жорий этишни интенсификациялаштирмасдан, ижтимоий ишлаб чиқаришнинг кўпгина тармоқларини фаол инновацияли модернизациялаштирмасдан туриб эришиб бўлмайди. Шундан келиб чиққан ҳолда, ҳудудий таркибий сиёсатнинг бирламчи навбатдаги мақсад ва вазибалари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

- иқтисодиётнинг юқори технологияли секторларини кенгайтириш ва уларнинг инновация фаоллигини ошириш;
- ҳудуднинг самарасиз секторларини реструктуризациялаш ва қолоқ корхоналарнинг модернизация жараёнларини рағбатлантириш, уларнинг техника даражасини ҳамда рақобатбардошлигини ошириш;
- бутун саноат мажмуасини ҳамда саноат корхоналарини технологик жиҳатдан қайта қуrolлантириш;
- илмталаб маҳсулотлар ишлаб чиқарилишини ошишини таъминлаш;
- тадқиқотларни қўллаб-қувватлаш, ихтиролар кашфиётини ҳамда лицензиялар олишни ривожлантириш, ахборот тизимларини ривожлантириш;
- ҳудуд иқтисодиётининг экспортга йўналтирилган ҳамда импорт ўрнини босувчи рақобатбардош товар ва хизматларини ишлаб чиқарилишини йўлга қўйиш;
- аҳолининг ижтимоий аҳамиятга эга бўлган эҳтиёжларини қондирилишини таъминловчи тармоқларни тиклаш ва ривожлантириш;
- йирик самарали ва рақобатбардош кластерларнинг шаклланиши ва интеграциялашуви жараёнларига кўмак бериш ва шунинг асосида кичик ва ўрта бизнесни ривожланишини кенгайтириш;
- ҳудудда тадбиркорлик фаолиятини таъминлаш инфратузилмасини шакллантириш, капитал, меҳнат, товар ва хизматлар бозорлари институтларини ривожлантириш.